

Вакульчук В.,
мол. наук. співроб.

РЕГЛАМЕНТУВАННЯ НА ЗАКОНОДАВЧОМУ РІВНІ ПРОЦЕСІВ ДЕКОЛОНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Опубліковано: Вакульчук В. Регламентування на законодавчому рівні процесів деколонізації в Україні // Громадська думка про правотворення. 2023. № 5-6.

Процеси деколонізації, зокрема, їх адміністративний вимір (топоніміка, меморіалізація, глорифікація в громадському просторі) 21 березня 2023 р. отримали регламентування на законодавчому рівні: Верховна Рада України внесла зміни до Закону України «Про географічні назви» щодо деколонізації топонімії та впорядкування використання географічних назв у населених пунктах України (№ 7253). Після підписання Президентом очищення символічного простору із системи громадських ініціатив стає цілеспрямованою державною політикою з визначеними дієвими механізмами.

Як наголошує один з авторів Закону В. В'ятрович, «потреба такої політики обумовлюється не лише прагненням відновити історичну справедливість, коли ми позбуваємося насадженого нашої країні ззовні окупантами, того, що витісняло пам'ять про українське минуле та традиції. Головний мотив нині – безпека. Росія використовує власну імперську спадщину для збереження, відновлення та посилення імперського впливу на нашу державу. Спільні назви вулиць та населених пунктів, пам'ятники, однакові традиції для неї аргумент на користь тези, яка лежить в основі нинішньої агресії: “українці – один народ із росіянами”. Якщо один народ, значить, Українська держава – помилка, або непотрібна і шкідлива вигадка чи то австрійського генштабу, чи Леніна чи НАТО. Тому деколонізація в Україні нині – це позбавлення від імперської спадщини, яка використовується для відновлення імперського впливу».

Отже, ухвалений Закон:

- визнає злочинною і засуджує російську імперську політику;
- забороняє її пропаганду та символи;
- унормовує визначення належності до таких символів, встановлює повноваження та механізми їх видалення із публічного простору.

Під заборону підпадає символіка Росії у всіх її історичних формах та глорифікація діячів, що пов'язані з насаджуванням російської імперської політики (Закон визначає такими осіб, що визначали чи брали участь або сприяли реалізації російської імперської політики).

Символами російської імперської політики визнаються:

- а) будь-яке зображення державних прапорів, гербів та інших символів, пов'язаних з Росією;

б) гімни чи їх фрагменти;

в) зображення, пам'ятники, пам'ятні знаки, написи, присвячені російським імперським діячам;

г) зображення, пам'ятники, пам'ятні знаки, написи, присвячені особам, які публічно, у тому числі в медіа, у літературних та інших мистецьких творах, підтримували, глорифікували або виправдовували російську імперську політику, закликали до русифікації чи українофобії;

г) зображення, пам'ятники, пам'ятні знаки, написи, присвячені подіям, пов'язаним із здійсненням російської імперської політики;

д) зображення гасел, цитат російських імперських діячів та тих, хто публічно, у тому числі в медіа, у літературних та інших мистецьких творах, підтримували, глорифікували або виправдовували російську імперську політику, закликали до русифікації чи українофобії;

е) зображення, написи, пов'язані із глорифікацією і виправданням російської імперської політики;

є) топоніміка (назви міст та сіл, вулиць тощо), назви юридичних осіб на території України, яким присвоєні:

– імена або псевдоніми російських імперських діячів та пропагандистів;

– назви подій, пов'язаних із реалізацією російської імперської політики;

– назви російських міст та інших географічних, історичних та культурних об'єктів Російської Федерації.

Закон визначає винятки, що стосуються символів, присвячених особам, пов'язаним із захистом політичних, економічних, культурних прав українського народу, розвитком української національної державності, науки, культури або з культурою поневолених народів Росії.

Реалізація Закону передбачатиме усунення з публічного простору України російської імперської пропаганди: демонтаж пам'ятників та інших зображень, перейменування об'єктів (географічні назви, об'єкти топоніміки, назви організацій, торгові марки і т. д.).

Закон передбачає санкції за порушення: юридичні особи (партії, громадські організації тощо) в разі порушення вимог Закону за поданням Мін'юсту підлягають судовій забороні.

Закон внесе необхідні зміни в низку суміжних законів, зокрема «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про місцеві державні адміністрації», «Про політичні партії в Україні», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», «Про географічні назви», «Про інформацію», «Про громадські об'єднання», «Про присвоєння юридичним особам та об'єктам права власності імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій», «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність у ХХ столітті».

Закон набуде чинності через три місяці після офіційного опублікування.

Строки виконання вимог Закону:

– перейменування юросіб та внесення змін у документи та символіку – місяць;

– зміна торгових марок та товарних знаків – три місяці;

– демонтаж символіки і перейменування півроку.

Парламент за поданням органів самоврядування, військових адміністрацій та рекомендаціями Інституту національної пам'яті перейменовує населені пункти і райони відповідно до вимог Закону.

Національна комісія зі стандартів державної мови оприлюднює перелік населених пунктів, назви яких не відповідають стандартам державної мови, Верховна Рада України їх перейменовує на підставі рекомендацій комісії.

Загалом ухвалення Закону є лише початком системної деколонізації (на рівні спільнот цей процес триває ще від 2015 р., проте, створення дієвої системи принципів, напрямків, інструментів має місце лише зараз).

У ВРУ разом із зазначеним Законом у першому читанні було схвалено низку законопроектів:

– «Про внесення змін до Закону України “Про охорону культурної спадщини” щодо незанесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України та вилучення з Реєстру окремих об'єктів культурної спадщини» (№ 8273 від 9.12.2022 р.). Цей законопроект передбачає створення правових підстав для вилучення з Державного реєстру нерухомих пам'яток України пам'яток культурної спадщини, що є символом російської імперської та радянської тоталітарної політики й ідеології. Законопроект також передбачає визначення критеріїв віднесення об'єктів культурної спадщини до символів російської імперської або радянської тоталітарної політики.

– «Про внесення змін до деяких законів України щодо уточнення порядку відзначення видатних заслуг у сфері культури» (реєстр. № 8374 від 20.01.2023 р.). Законопроектом вносяться зміни до Закону України «Про культуру». Нова стаття «121. Відзначення за видатні заслуги у розвитку культури» уточнює перелік видатних заслуг для розвитку культури України, за які громадяни, що працюють у сфері культури, можуть бути представлені до нагородження державними нагородами України. Також зазначається, що у разі вчинення діянь, які роблять негідним державної нагороди, особа може бути її позбавлена. У Законі України «Про державні нагороди України» розширюється коло підстав для позбавлення державних нагород осіб, які вчинили певні негативні дії, що отримали відповідну оцінку у вигляді рішень уповноважених державних органів (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: МКІП* (<https://mkip.gov.ua/news/8825.html>), *Новинарня* ([https://lb.ua/news/2023/03/21/549538_ukraini_zaboronili_geografichni.html](https://novynarnia.com/2023/03/21/dekolonizacziya-v-zakoni-rada-progolosuvala-za-skasuvannya-rosijskyh-geografichnyh-nazv); <i>Лівий берег</i> (<a href=)).